

ПОДАТОК З СУКУПНОГО ДОХОДУ СІМ'Ї ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОГО ТИСКУ НА ДОХОДИ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ПЕРЕБУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ В ДЕПРЕСІЙНОМУ СТАНІ

Обґрунтовано необхідність вжиття державою заходів щодо зниження податкового тиску на доходи українських громадян під час перебування економіки держави у депресійному стані. Запропоновано протягом знаходження економіки держави в депресійному стані тимчасово запровадити податок з сукупного сімейного доходу як альтернативу податку з доходів фізичних осіб.

The necessity of taking measures to reduce the state tax burden on incomes of Ukrainian citizens while the state economy in a state of depression. A while the state economy in a state of depression as an alternative to temporarily introduce a tax on personal income tax on gross family income.

Ключові слова: податок з доходів фізичних осіб, податок з сукупного сімейного доходу, податковий тиск, податкове навантаження на доходи громадян.

Keywords: the tax on incomes of physical persons, the tax from the cumulative family income, tax pressure, tax loading upon incomes of citizens.

ВСТУП

Система оподаткування України пройшла певний шлях свого становлення, проте дотепер залишається недосконалою, що визнано багатьма вченими-фінансистами. Зокрема, професор О.М. Десятнюк зауважує: "Нинішня податкова система виявилася неадекватною до умов ринкової економіки, створила значні податкові навантаження..." [5, с.23]. Введення в дію Податкового кодексу України мало гарантувати однакове податкове навантаження на доходи різних верств населення, забезпечити соціальний захист найбільш вразливої частини населення та зменшити можливі ухилення від його сплати. Натомість дотепер в Україні спостерігається нерівномірне навантаження на доходи громадян, продовжується виплата заробітної плати "в конвертах". І, як наслідок, бажаного збільшення податкових надходжень до бюджету не досягнуто [3]. Отже, серед численних економічних проблем, які постали перед Україною в умовах ринкової форми ведення господарства, чільне місце посідає створення ефективної системи оподаткування доходів фізичних осіб. Тому сьогодні особливої актуальності набувають дослідження теоретичних, методологічних і прагматичних підвалин оподаткування доходів громадян (домогосподарств).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ З ПРОБЛЕМИ

Велику спадщину з питань оподаткування доходів громадян становлять фундаментальні праці П.П. Гензеля, Д. Боголепова, О.О. Ісаєва, В.О. Лебедева, І.Х. Озерова, М.І. Тургенева, Ф. Нітті. Значний внесок у розвиток теорії та практики оподаткування зробили і російські вчені, такі як О.В. Бризгаліна, О.М. Горбунова, В.В. Гриценко, В.І. Гурєєва, Є.Н. Євстигнеєва, О.В. Мещерякова, Д.Г. Черник. Серед українських учених, які досліджують питання оподаткування доходів фізичних осіб, доцільно виділити і публікації В. Андрущенко, О. Василика, В. Вишневського, Ю. Іванова, А. Крисоватого, М. Кучерявенка, С. Онишко, В. Опаріна, Л. Тарангул, В. Федосова та ін. Проте теоретичні й методичні питання розробки та впровадження ефективного механізму оподаткування доходів громадян поки що не отримали системного висвітлення. Зокрема, до нині серед науковців не існує єдиної думки, хто є реальним платником податків — суб'єкти господарювання чи фізичні особи (домогосподарства). Оцінюючи рівень податкового навантаження на мікрорівні, деякі зарубіжні вчені зазначають, що остаточно тягар податків припадає на громадян (домогосподарства), які є безпосередніми споживачами продукції, робіт та послуг. Зокрема,

на думку відомого американського економіста Д. Стігліца, "корпорації не можуть нести тягар податку, це можуть робити лише люди — працівники, споживачі або власники капіталу" [6, с. 124].

Аналогічних поглядів дотримуються й окремі вітчизняні науковці, зауважуючи, що підприємства виступають лише посередниками або формальними платниками податків (це лише практично зручна фікція), тоді як реальний податковий тягар несуть звичайні громадяни, оскільки у кінцевому підсумку всі ефекти оподаткування проявляються на рівні їх добробуту. Отже, ніхто інший, а саме громадяни несуть непосильний тягар податків [7, с.126]. Тож на сучасному етапі питання оподаткування доходів громадян, дійсно, залишаються одними з актуальних питань сьогодення, які потребують на негайне їх вирішення.

МЕТА ДОСЛІДЖЕНЬ

Метою дослідження є оцінка податкового навантаження на громадян України, пошук альтернативи податку з доходів фізичних осіб (ПДФО) та надання практичних рекомендацій щодо зниження податкового тиску на доходи українських громадян під час перебування економіки держави у депресійного стані.

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ

Основний недолік ПДФО на сучасному етапі розвитку економіки України полягає у суперечливості податкового законодавства й економічних відносин, що склались у суспільстві. Аналіз тенденцій у сфері розподілу доходів населення засвідчив невідповідність прогресивних властивостей ПДФО ступеню нерівності доходів населення. На сьогодні потенціальна межа нерівності доходів населення є високою, проте фактично застосовується пропорційний ПДФО, перерозподільні властивості якого є незначними. Аналіз результатів і наслідків реформи ПДФО в Україні показав, що поряд зі зниженням ПДФО не було

Таблиця 1. Розрахункові показники рівня оподаткування податком з доходів фізичних осіб

Рік	Номінальний ВВП, млн грн.	Фонд оплати праці (ФОП), млн грн.	ПДФО, млн грн.	ПДФО /вВП, %	ФОП/В вп, %	ПДФО /ФОП, %
2001	170 070,00	43 574,00	6 377,70	3,75	25,62	14,64
2002	204 190,00	55 797,00	8 774,90	4,30	27,33	15,73
2003	225 810,00	64 509,00	10 823,90	4,79	28,57	16,78
2004	267 344,00	76 819,00	13 521,30	5,06	28,73	16,60
2005	345 943,00	94 261,00	13 213,30	3,82	27,25	14,02
2006	418 529,00	129 326,00	17 325,20	4,14	30,90	13,40
2007	544 153,00	160 400,00	22 791,10	4,19	29,43	14,21
2008	712 945,00	212 053,00	34 782,10	4,88	29,74	16,40
2009	950 503,00	287 179,00	45 895,80	4,83	30,21	15,98

Відсоткові значення

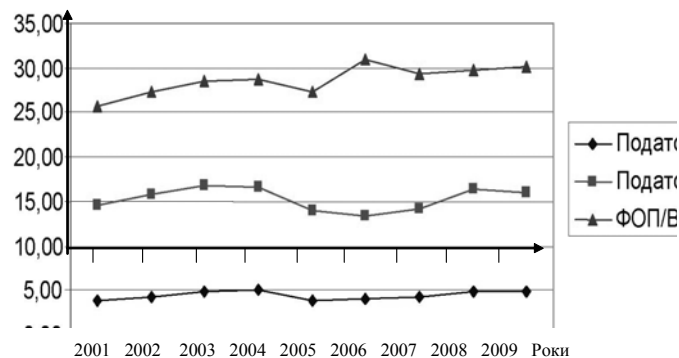

Рис. 1. Аналіз динаміки змін розрахункових показників оподаткування податком з доходів фізичних осіб

Таблиця 2. Порівняльний аналіз податкового навантаження за умов сплати податку з доходів фізичних осіб та податку з сукупного доходу сім'ї

Склад сім'ї	Сумарний дохід за рік на всю сім'ю, грн.	Сума ПДФО за рік, грн.		Податкове навантаження на сім'ю, %		На скільки знизиться тиск, %
		при ПДФО	при податку з сукупного доходу сім'ї	при ПДФО	при податку з сукупного доходу сім'ї	
1.3 однієї працюючої особи	22992	3324,6	3324,6	14,46	14,46	0
2.3 двох працюючих осіб	45984	6649,2	6649,2	14,46	14,46	0
3.3 трьох осіб, дві з яких працюють	45984	6649,2	6649,2	14,46	14,46	0
4.3 чотирьох осіб, дві з яких працюють	45984	6649,2	3384	14,46	7,36	49,1
5.3 п'яти осіб, дві з яких працюють	45984	6649,2	2602,2	14,46	5,66	60,86
6.3 трьох осіб, одна з яких працює	22992	3324,6	892,8	14,46	3,88	73,17
В середньому	38320	5541	3917	14,46	10,047	30,52

дотримано принципу фіскальної нейтральності реформи, основними бенефіціарями якої стали верстви населення з високими доходами, оскільки саме на цю категорію громадян податкове навантаження зменшилося.

Світовий досвід практики оподаткування доходів фізичних осіб свідчить, що протягом останніх 20 років у більшості країн світу було проведено реформування системи оподаткування доходів громадян у напрямі зниження загального рівня податкового навантаження, прогресивності податків, спрощення системи і процедур податкового адміністрування. Тож Україні не варто ігнорувати світовий досвід, оскільки подальше ігнорування здійснення реформаційних заходів стосовно ПДФО лише загострить соціальну напруженість і загальне зубожіння населення.

Якщо оцінювати рівень оподаткування податком з доходів фізичних осіб на загальноекономічному рівні та рівні оподаткування фонду оплати праці, розрахунок відобразить співвідношення податку з розміром валового внутрішнього продукту та з загальним рівнем фонду оплати праці (в цілому по країні). Розраховані величини наведені в табл. 1.

Якщо з вищевказаного розрахунку вивести графіки динаміки зміни трьох розрахункових показників, то можна прослідити наступну картину (рис. 1).

Створені графіки оцінки показників рівня навантаження податком з доходів фізичних осіб на валовий внутрішній продукт, рівень навантаження податком з доходів фізичних осіб фонду оплати праці та частки фонду оплати праці у валовому внутрішньому продукті відображають, що навантаження податком з доходів фізичних осіб відносно валового внутрішнього продукту та відносно загального фонду оплати праці мають однакову тенденцію як зростання в період 2003 та 2008 років, так і спаду на відрізку 2005—2007 років. Що стосується показника визначення частки фонду оплати праці у валовому внутрішньому продукті, то зростання цієї частки більшою мірою спостерігається саме на відрізку зниження рівня навантаження податком з доходів фізичних осіб у проміжок часу 2005—2007 років,

де пікове значення припадає на 2006 рік.

Така тенденція спостерігається у зв'язку зі змінами в законодавстві та відповідною реакцією платників податків. У зв'язку з тим, що рівень оподаткування податком з доходів фізичних осіб зменшився за рахунок зменшення ставки податку, відповідно і зменшиться рівень розрахункової величини податкового навантаження. За таких умов рівень фонду оплати праці повинен був залишатись приблизно на стабільно незмінному рівні. Але, якщо поглянути на графік визначення частини фонду оплати праці у валовому внутрішньому продукті, то його частка значною мірою зростає, що свідчить про підвищення рівня оплати праці громадян та певний вихід оплати праці з тіньового сектору економіки.

За різними даними, рівень податкового навантаження в Україні складає 60% — 70% отриманого доходу. У той час як у розвинених країнах світу розмір цього показника коливається від 52% — у Швеції до 30% — у Сполучених Штатах Америки та Туреччині. Наведене порівняння переконливо свідчить, що рівень податкового навантаження на доходи громадян в Україні є невиправдано високим і потребує його перегляду у напрямі зниження, що сприятиме цілому ряду позитивних зрушень в економічній і податковій сферах. З цією метою за результатами вивчення світового досвіду (зокрема, США та Франції) запропоновано на період депресійного стану економіки держави ввести, податок з сукупного доходу сім'ї, що дозволить підвищити рівень реальних доходів населення та певною мірою подолати явище "тінізації" доходів.

Порівняльний аналіз податкового навантаження за умов сплати податку з доходів фізичних осіб та податку з сукупного доходу сім'ї подано в табл. 2.

Середньостатистична сім'я в Україні складається з 2,59 чоловіка, тобто за результатами розрахунків податковий тиск на доходи середньостатистичної сім'ї становить 14,46%, якщо працюють двоє осіб, або 3,88%, якщо працює лише одна особа, що спостерігається найчастіше. Наразі 37,8% сімей мають дітей, з них 39% сімей мають більше ніж одну дитину. Таким чином, введення податку з сукупного доходу сім'ї дозволить знизити податкове навантаження на 39% українських сімей у середньому на 30,52%.

ВИСНОВКИ

Запровадження на практиці податку з сукупного доходу сім'ї дозволить:

- знизити податковий тиск на сім'ї з дітьми при незначному зменшенні надходжень до бюджету;
- підвищити рівень платоспроможності громадян, що матиме, в свою чергу, позитивний вплив на зміну обсягів попиту;
- стимулювати рівень народжуваності дітей;
- певною мірою підвищити рівень легалізації доходів громадян.
- збільшити заощадження та інвестиції і, як наслідок, збільшити норму нагромадження капіталу.

Література:

- Брант М., Шаповал С. Бизнес в Украине и за ее пределами. — К.: Видавничий центр "Просвіта", 2007. — С. 256.
 - Величко О., Дмитренко І. Іноземний досвід реформування податкової системи // Економіст. — 2008. — № 7—9. — С. 45—48.
 - Голишевська А.В. ПДФО: сутність та недоліки / Голишевська А.В., Заверуха Д.А. [Електронний ресурс]. — Доступний з: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Economics/59930.doc.htm.
 - Десятюк О.М. Фіскальні та соціальні наслідки переходу до плоскої шкали оподаткування доходів фізичних осіб // Економіка України. — 2006. — № 5 — С. 23—27.
 - Стігліц Дж. Економіка державного сектора / Дж. Стігліц; [пер. з англ. А. Олійника та Р. Скільського]. — К.: Основи, 1998. — 854 с.
 - Рудая М.І. Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб при формуванні бюджетів місцевого самоврядування // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). — 2010. — № 1(48). — С. 123—130.
 - Римарська Р.Ю. Стратегічні напрями вдосконалення податкової системи України в контексті реалізації національної стратегії європейської інтеграції / Р.Ю.Римарська // Науковий збірник Національного університету державної податкової служби України (Економіка, право). — 2008. — № 4(43). — С.34—39.
- Стаття надійшла до редакції 27.12.2011 р.